

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ

SİYASAL VE EKONOMİK GELİŞMELER

1950-1960

9. HAFTA

DÖRTLÜ TAKRİR

Haziran 1945

Adnan Menderes

Refik Koraltan

Celal Bayar

Fuat Köprülü

ONLARIN
UCUZLUK
DEDİKLERİ
ŞEY

SENİN
MAHSULÜNÜ
UCUZA
ALMAKTIR

DEMOKRAT PARTİ

Daglar
yol,
viraneler
bağ
oldu.

DEMOKRAT PARTİ

REY ÇALANI...

MAZBATA
SAHTEKÂRLIĞI
YAPANI...

DAYAK ATANI...

UNUTMA

OYUNU D.P.YE VER

**PAHALILIK
VAR DİYORLAR**

ŞEKERİN

KİLOSUNU

5 LİRAYA

YEDİRDİKLERİNİ

UNUTMA

**REYİNİ
DEMOKRAT PARTİYE
VER**

TÜRKİYEDE

İŞİ

**azaltacaklara
yapılan işleri**

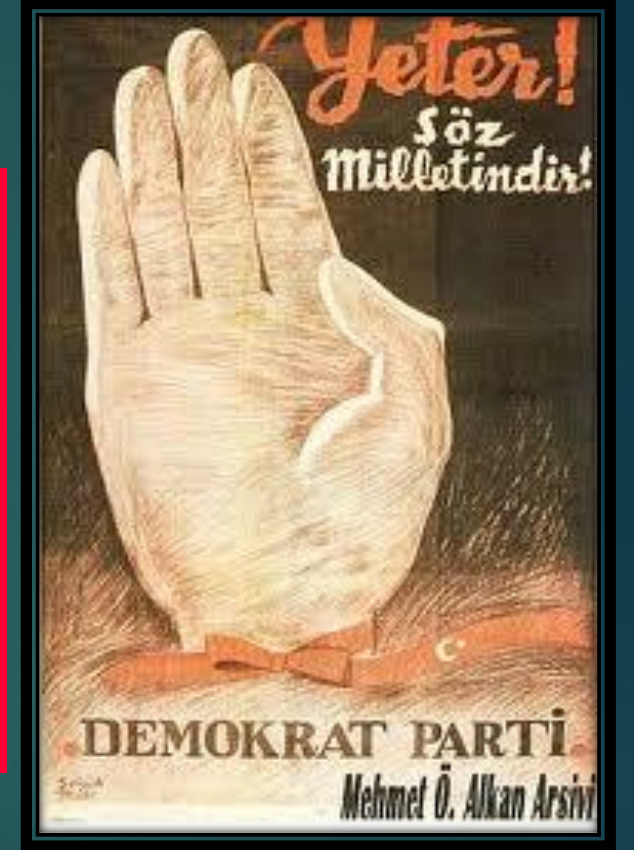
durduracaklara

REY VERME

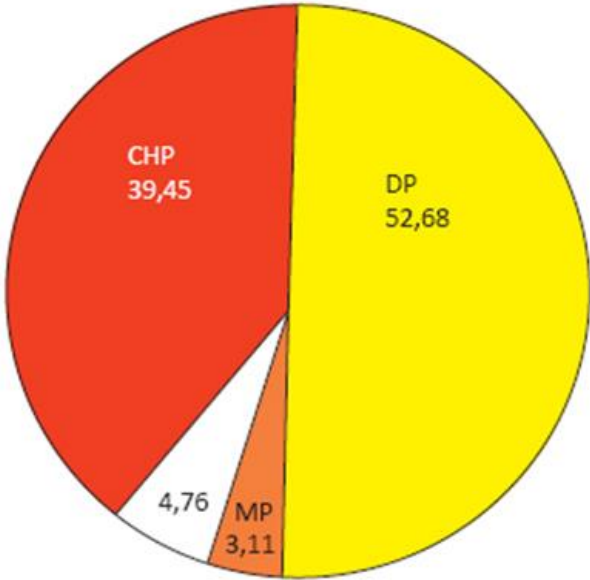
**REYİNİ
DEMOKRAT PARTİYE
VER.**

14 Mayıs 1950 Seçimi ve Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi

- ▶ 14 Mayıs 1950 genel seçimi Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır.
- ▶ Gizli oy, açık tasnif (sayım) esasına göre serbest ve dürüst bir seçim yapılmıştır.
- ▶ Seçmenlerin % 80'ni sandık başına gitti.
- ▶ D.P. oyların % 52.67'ini alarak 415 milletvekili çıkardı.

1950 SEÇİMLERİ

Şekil 1: 1950 Yılı Genel Seçim Sonuçları.

Parti	Başkanı	Oy oranı	Aldığı oy sayısı	Milletvekili sayısı
<i>Demokrat Parti</i>	Celal Bayar	%52,67	4,241,393	415
<i>Cumhuriyet Halk Partisi</i>	İsmet İnönü	%39,45	3,176,561	69
<i>Millet Partisi</i>	Yusuf Hikmet Bayur	%3,11	250,414	1
<i>Bağımsızlar</i>	-	%4,76	383,282	2
Toplam		%100	8,051,650	487

- Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren 27 yıl boyunca iktidar olan C.H.P. oyların %39.45'ini alarak sadece 69 milletvekili çıkarabildi.
- Bu seçimde, "Çoğunlukçu Seçim Sistemi" uygulanmıştı. Buna göre oyların çoğunu alan meclisteki sandalyelerin daha da çoğunu alıyordu.
- "Çoğunlukçu Seçim Sistemi" aslında daha CHP iktidarı tarafından yasalaştırılmıştı. Seçimi kazanacağına kesin gözle bakan CHP, böylece kendi kazdığı çukura düşmüş oluyordu.

Celal Bayar ile Adnan Menderes

- Meclisin yeni tablosu öncekilerden çok farklıdır.
- Tamamen farklı bir kesim iktidara taşınmıştır. DP'li milletvekilleri arasında hiç asker kökenli milletvekili bulunmuyordu ve milletvekilleri kendi seçim bölgeleriyle daha sıkı bağlar geliştirmiş, tabanın gerçek temsilcisi görünümündedirler.
- DP milletvekilleri daha gençti ve şehir seçkinleri değil taşra kökenliydi.
- Meclis ılımlı kişiliği ile tanınan Celal Bayar'ı cumhurbaşkanı seçti. Adnan Menderes kabineyi kurdu ve başbakan oldu.

- ▶ İktidar ve muhalefetin gerginliği erken başladı ve 10 yıl boyunca sürdü.
- ▶ DP kendini “milli irade”nin temsilcisi olarak görüyor ve her şeyi yapabilme yetkisini elinde görüyordu. Buna rağmen DP kendini hiçbir şekilde güvende hissetmiyordu.
- ▶ Hükümeti sınırlandıracak veya denetleyecek bir mekanizma yoktu.
- ▶ 1950 yılında yapılan yerel seçimlerde DP’nin elde ettiği büyük başarı partinin elini daha da güçlendirdi, kitlesel desteği arkasına alan DP, CHP’ye daha fazla yüklendi.

- ▶ 1951 yılında CHP döneminde kurulan Halkevleri (478 adet) ve Halkodaları (4322 adet) kapatıldı, mal varlıkları hazineye devredildi.
- ▶ 1953 yılında CHP'nin tüm malvarlığı hükümetin kararıyla hazineye devredildi.
- ▶ 1954 yılında CHP döneminde kurulan Köy Enstitüleri öğretmen okullarına dönüştürüldü.
- ▶ 1954 yılında hizmette 25 yılını dolduran çalışanların emekli edilmesini öngören yasa çıkartıldı. Bu yasa bürokraside, üniversitelerde, orduda halen CHP'ye sadakat duyanların tasfiyesi anlamına geliyordu.
- ▶ Basın Yasası sertleştirildi, basında hükümet aleyhine getirilen eleştirilere sert cezalar getirildi.
- ▶ 1955 yılında kendi partilerinin otoriter tavrına tepki duyan DP milletvekilleri partiden ayrılıp Hürriyet Partisini kurdular.

1954 Seçimleri

- 1954 seçimlerinde DP 502 milletvekili çıkarttı. CHP ise sandıktan yıkılmış bir halde çıktı. Oyların sadece 31 milletvekili çıkarabildi.
- Cumhuriyetçi Millet Partisi ise Kırşehir'den 5 milletvekili kazandı.
- 1954 zaferi DP için aynı zamanda düşüşün de başlangıcı oldu.

1954 Genel Seçimleri

Parti	Başkanı	Oy oranı	Aldığı oy sayısı	Milletvekili sayısı
<i>Demokrat Parti</i>	Adnan Menderes	%57,61	5,151,550	502
<i>Cumhuriyet Halk Partisi</i>	İsmet İnönü	%35,35	3,161,696	31
<i>Cumhuriyetçi Millet Partisi</i>	Osman Bölükbaşı	%4,85	434,085	5
<i>Türkiye Köylü Partisi</i>	Tahsin Demiray	%0,63	57,011	0
<i>Bağımsızlar</i>	-	%1,53	137,318	3
Toplam		%100	8,941,660	541

Seçimi büyük ve ezici farkla D.P.nin kazandığı tahakkuk etti

Sabaha karşı saat 3 te durum şudur: Üç vilâyette C.H.P. nin, bir vilayette ise C.M.P. nin kazandıkları anlaşılıyor, geri kalan bütün vilâyetlerde Demokrat Parti adayları tam liste halinde milletvekili seçildiler

Mecliste C.H.P. 27, C.M.P. 5 milletvekili tarafından temsil edilecekler

Ankara 2 (Telefonla) — Onun-
devre Büyük Millet Meclisi'ni
vill edecek olan milletvekilleri
emi bugün vatan sahında tam
olgunluk içinde cereyan etmiş-
Sandıkların kapandığı ana ka-
siyet partilerin partilerini de-
stirmek her hangi bir hâdises ol-
duğu gibi, siyasi tarhimize isti-
decek elim bir vak'a da kay-
dillanmıştır.

Büyük Türk milleti tam bir ol-
muş, İleri bir siyasi görüş ve
aygıtla millî vazifesini idrak et-
miş bir kere daha göstermiş bu-
naktadır. Sabat saat 8 de bu-

İsmet İnönü dün sabah Ankara'da oyunu kullanırken

layan seçimler bugün 17 ye ka-
dar devam etmiş ve hemen birçok
yerlerde ancak bu saatte tamir
tamamı geçmiştir.

Alkâhî mahkemeleri gelen malî-
mâna nazaran bir mevvelâ seçimlere
mihnetle bugünkü seçimlerde itti-
rak yolda gide yaklaşmış bulun-
maktadır. Tam ve kat'i rakamlar
Adilîet Bakanlığı seçim bürosuna
gelinceye kadar geçen zaman zar-
fında vatanşahların meraklarını tat-
min bakımından -yarıremi de ol-
sa- alınan neticeler muntazaman
gerek Anadolu ajansı, gerek An-
kara radyosuna saatte bir ilân e-
dilmektedir.

Neticelerin hiç olmazsa mühim
bir kısmının geçeryarına doğru a-
lınacağı anlaşılmaktadır.

— Arkan Sa. 6. SS. 1 de —

Çeli Bey ve Adnan Menderes dün sabah Ankara'da oyunu kullanırken

Sala

4

MAYIS 1954

Sene 7 - No. 2172

Foto 18 kuruş

MATBAASI İkt. Nakat Çek.
Telgraf: İktisadi - Kuvvet
Telefon: 24991

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

Müessesisi SEDAT SIMAVİ

Akmer: Türkiye İktisadi 11,
Sis. 11-11, 11-11, 11-11,
Dış. 11-11, 11-11, 11-11.

Tasnifin son
neticeleri

D.P. 493, C.H.P. 31, C.M.P. 5

Bingöl'de bir de bağımsız aday kazandı, 11 mebus
çıkararak iki vilâyette tasnif henüz sona ermedi

Az mebus çıkarmasına rağmen C.H.P. muhaletet vazifesine devam edecek

H. P. reylerin
üzde 40 tan
azlasını aldı

Demokrat Parti seçmen-
lerin gösterdikleri
tevaccüb mütepekkir

1954 seçimleri için de bilindi-
ği gibi Demokrat Parti kat'i
çoğunlukla kazanmıştır.
Ön geç yarıya kadar kat'i
neticeler 27 vilâyette alınmıştır.
Her vilâyette henüz rakam ka-

İstanbul'da
rey tasnifi
sona erdi

İştirâk nispeti
üzde 73 ü buldu

Adayların aldıkları rey
sayısı tesbit edildi

Yardımcı ve şerhinde ya-

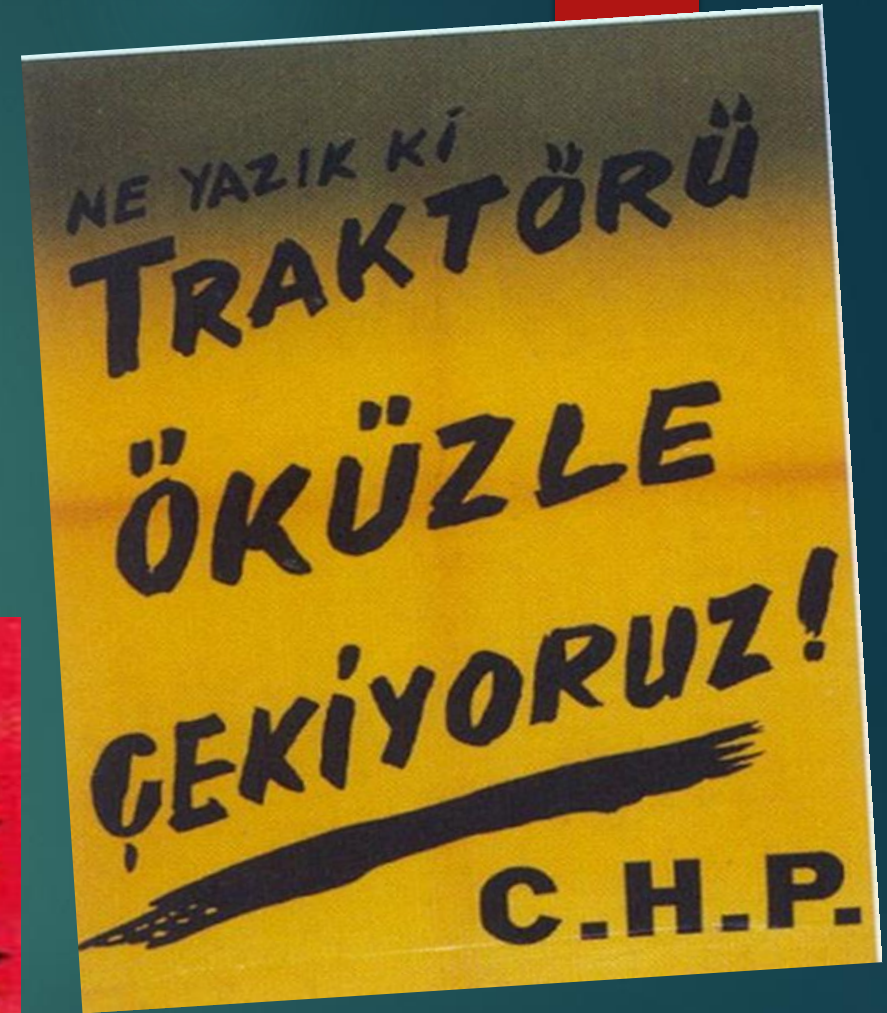
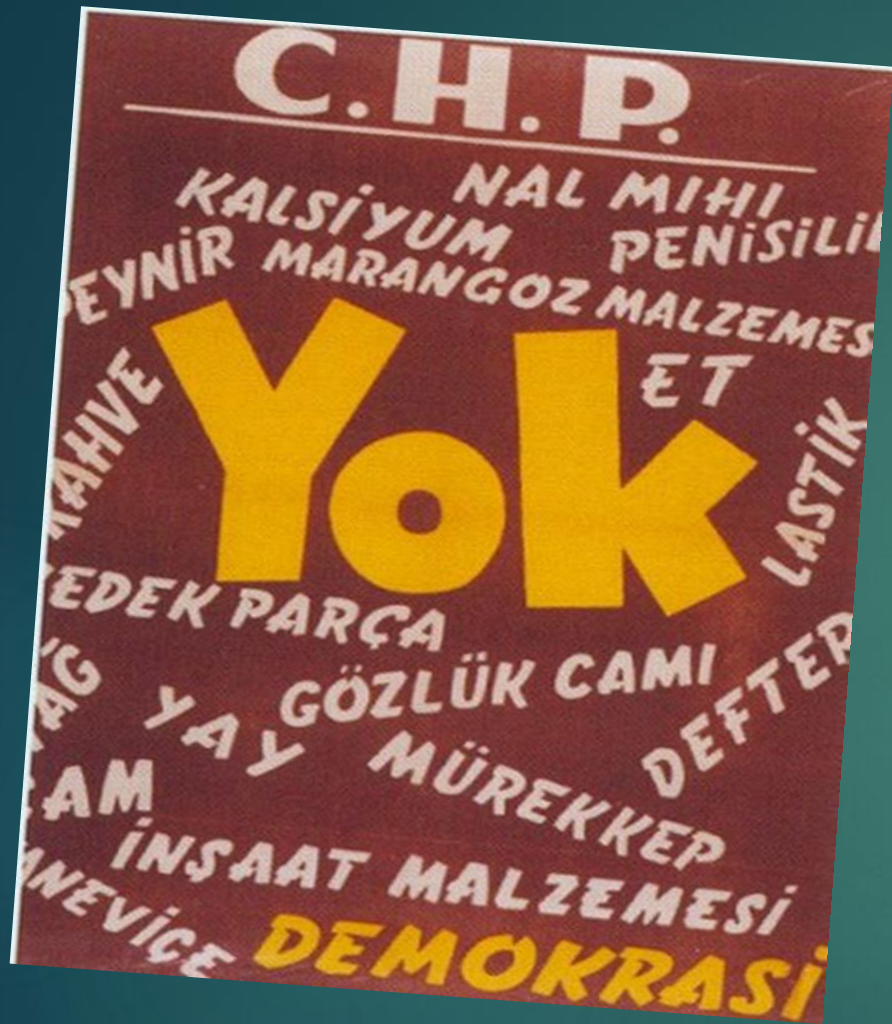

D.P. nin ülkelerde kalıcı dolayısıyla dört partilerin gona gona vakit kadar aralık gösterilerek yapmaları

Osman Bölükbaşı,
Cumhuriyetçi Millet Partisi
Genel Başkanı, Kırşehir
Milletvekili

VATANDAŞ!

ÖNCE
ÇARŞIYI PAZARI DOLAŞ
SONRA
REYİNİ KULLAN!

C.H.P.

C.H.P.

FİYATI ARTMAYAN
TEK MADDE:

EKMEK

C.H.P.	GR.	KR.
1950	1000	30

D.P.	GR.	KR.
1957	570	30

C.H.P.

C.H.P.

C.H.P.

HIRSIZA
HIRSIZ
DİYEMİYORUZ

ÇÜNKÜ
İSPAT HAKKI
YOK

C.H.P.

SOFÖRÜ
yamadan,
arabayı
takozdan
kurtaracağız
Hür.P.

6-7
eylüle
karşı

**İNSAN
HAKLARI**

Hür.P.

ÖKÜZÜNÜ
3 LİRAYA
NALLİYORDUN
ŞİMDİ,
15 LİRAYA
NALLİYORSUN
Hür.P.

	ALTIN	BUĞDAY
1950	40 Lira	26 Kuruş
1957	140 Lira	40 Kuruş

Hür.P.

1957 Seçimleri

- DP'nin demokratikleşme ve sosyal adalet konusunda verdiği vaatleri yerine getirememesi ve ekonomik sorunlar sonuçlarını sandıkta gösterdi.
- 1957 seçimlerinde DP oyların %47.3'ü ile Mecliste 424 sandalye kazandı. CHP ise oylarını %40.6'ya çıkarmasına rağmen seçim sistemi nedeniyle sadece 178 sandalye çıkarabildi.
- Hürriyet Partisi ile Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi sadece 4'er milletvekili çıkardılar.

**GERİ KALMIŞ
BİR DEVLETTİK**

1957
**İLERİ BİR DÜNYA
MİLLETİ OLDUK**

1957 Genel Seçimleri

Parti	Başkanı	Oy oranı	Aldığı oy sayısı	Milletvekili sayısı
<i>Demokrat Parti</i>	Adnan Menderes	%47,87	4,372,621	424
<i>Cumhuriyet Halk Partisi</i>	İsmet İnönü	%41,09	3,753,136	178
<i>Cumhuriyetçi Millet Partisi</i>	Osman Bölükbaşı	%7,13	652,064	4
<i>Hürriyet Partisi</i>	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	%3,83	350,597	4
<i>Bağımsızlar</i>	-	%0,05	4,994	0
Toplam		%100	9,133,412	610

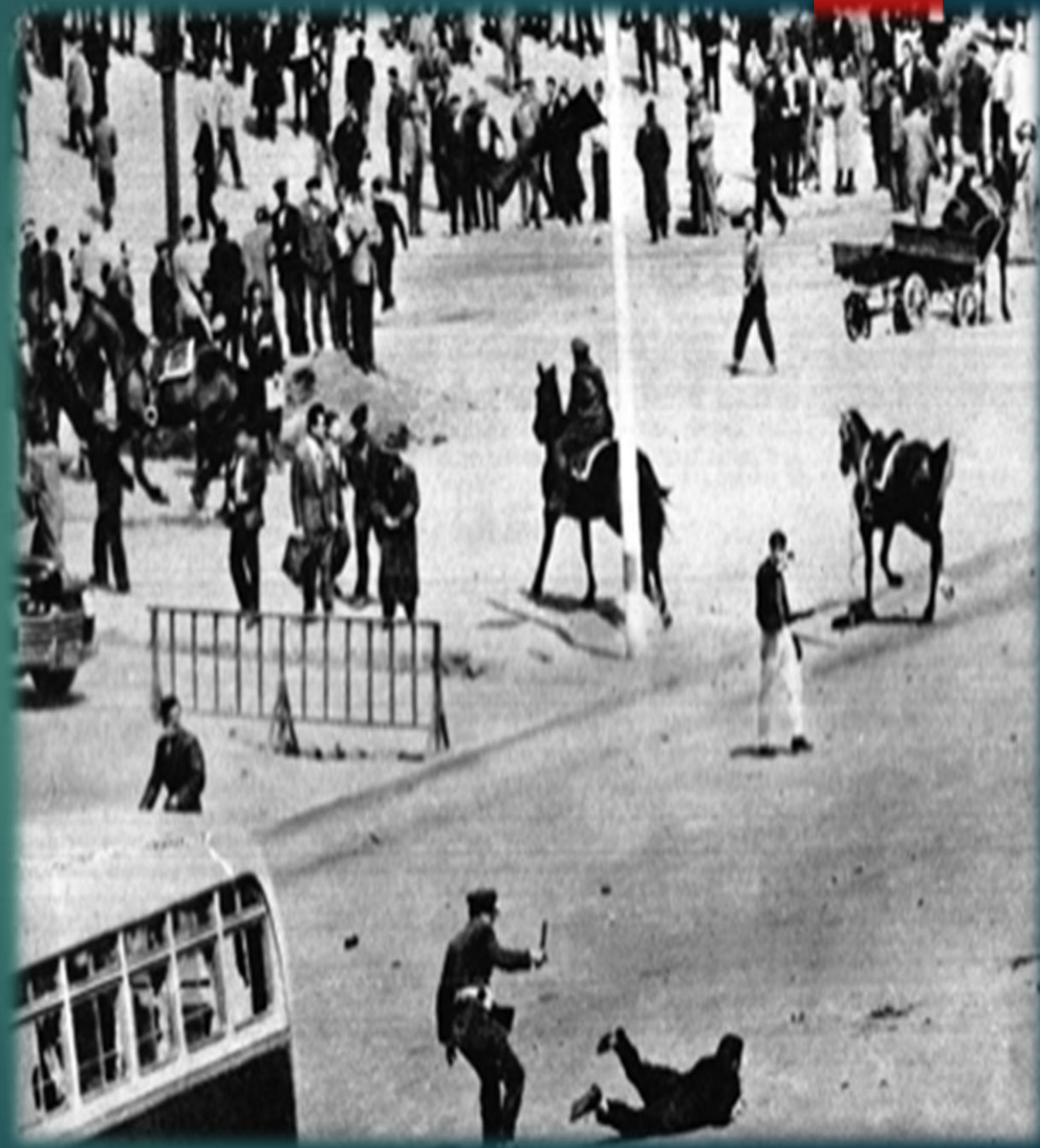
Artan Gerilim ve Demokrat Parti İktidarının Sonu

- 1954 sonrasında ekonomik durum kötüleştikçe siyasal ve ekonomik anlamda liberal olan Demokratlar gittikçe otoriter tutum izlediler.
- Demokrat Parti Hükümeti muhalefet partilerinin seçimlerde ortak liste yapmasını engelleyen kanun çıkardı.

Artan Gerilim ve Demokrat Parti İktidarının Sonu

- ▶ DP, «Vatan Cephesi» kurarak partilileri muhalefete karşı seferber etme kampanyası başlattı.
- ▶ “Vatan Cephesi” ve “diğerleri” anlayışı toplumsal barışı zedeledi.
- ▶ DP’nin muhalefetin faaliyetlerini soruşturmak üzere kurduğu “Tahkikat Komisyonu” partinin sonunu getiren uygulama oldu.
- ▶ “Tahkikat Komisyonu” nun Anayasa’ya aykırı olduğunu savunan profesörler disiplin cezası aldılar.
- ▶ Hocalarına destek veren üniversite öğrencileri gösteriler düzenlediler.
- ▶ Öğrenci gösterilerinin bastırılması için hükümetin askerleri kullanmak istemesi olayları daha da tırmandırdı.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi

- 27 Mayıs 1960 askeri darbesi cumhuriyet tarihinin ilk darbesidir.
- Darbe tüm ordu kademelerinin katıldığı «emir-komuta» zinciri içinde yapılmamıştır. Milli Birlik Komitesi darbeye komuta etmiştir.

Kurmay Albay Alparslan Türkeş
Radyoda darbe bildirgesini okurken

Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal
Gürsel (Cemal Ağa)

- Yassıada'da kurulan askeri mahkemede yargılamalar sonucunda Başbakan Adnan Menderes, Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edildiler.

CELAL BAYAR (DÜŞÜK CUMHUR BAŞKANI)

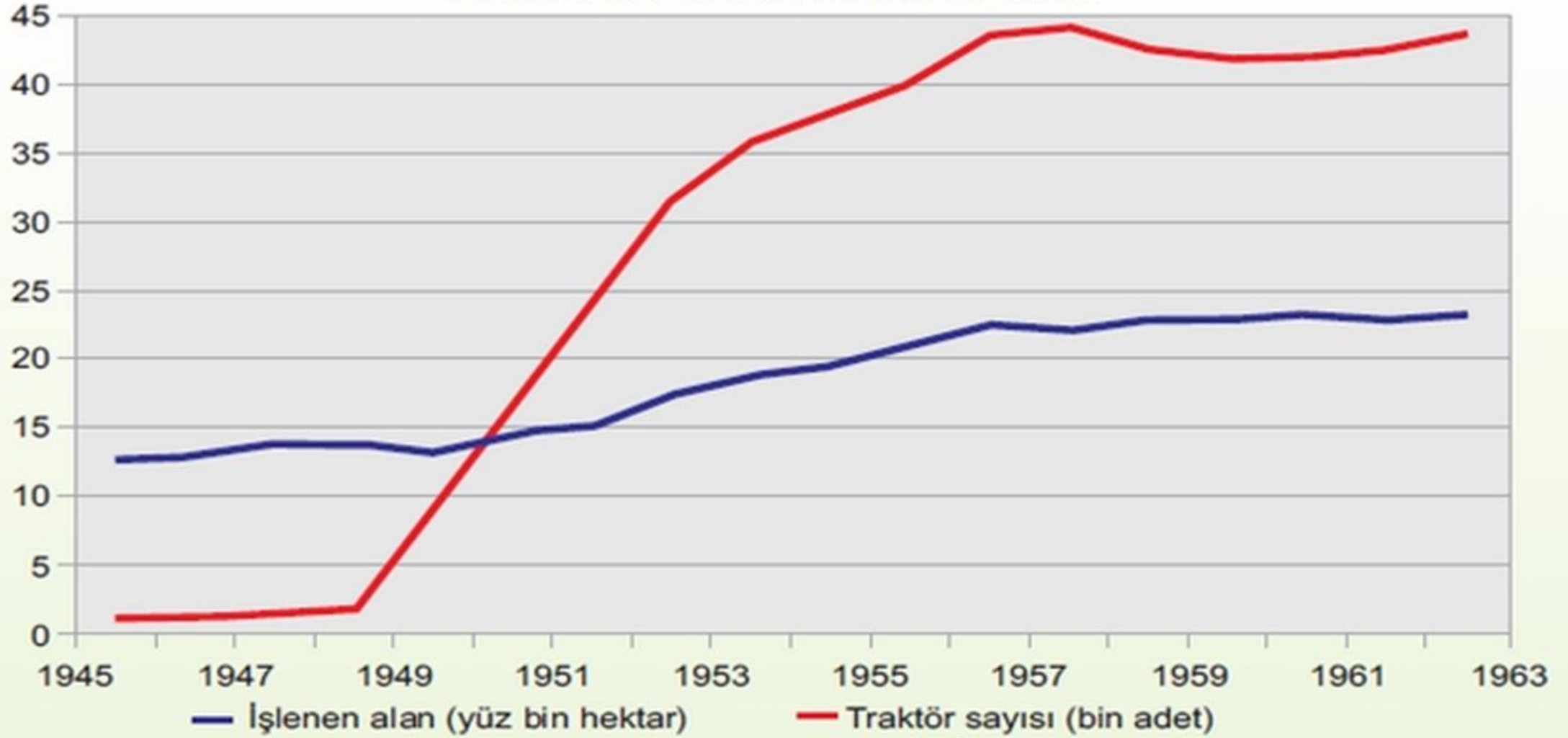
Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE EKONOMİ

- ▶ Demokrat Parti'nin ekonomi politikası, devletçi olmayan yani liberal anlayışa dayanır. DP bütün gücünü serbest pazar ekonomisi koşullarını yaratmak ve öncelikli olarak tarım alanında hamleler yaparak kullandı.
- ▶ Tarımsal alanda büyümeye, dolayısıyla çiftçinin çıkarlarına öncelik verildi.
- ▶ Çiftçiler ucuz kredi imkanına kavuştu.
- ▶ Hükümetin tarımsal ürünlere yüksek taban fiyatı vermesi, traktör sayısındaki hızlı artış, ekilen arazinin büyümesi ve dış talep çiftçinin gelirini arttırdı.

Demokrat Parti döneminde tarım

Prof. Dr. Stefanos YERASIMOS, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, c. III, s. 185

-
- ▶ Kore Savaşı ile tarımsal ürüne talep dünya çapında arttı.
 - ▶ 1950-1954 arası dönemde ekonomideki büyüme %11-13 olarak kaydedildi.
 - ▶ Köylerin ve kasabaların büyük şehirlere karayolları ile bağlanması amacıyla büyük harcamalar yapıldı.
 - ▶ Tarımda makineleşme ise tarımın dönüşmesine yol açmış, sonraki yıllarda ekonomik ve toplumsal yapı bu dönüşümle biçimlenmiştir.
 - ▶ 1950-1954 yılları arasında toplam yatırımlar %256 arttı. Bu yatırımların çoğu karayolları, inşaat ve tarım sanayi alanında yapıldı.

1954-1960 SONRASI EKONOMİK DURUM

- ▶ 1954 yılından sonra ekonomi kötüleşmeye başladı. 1954 yılında tarımda üretim ve ihracat %15 oranında düştü. Kişi başına düşen gelir ise %11 azaldı.
- ▶ Dış ticaret açığı giderek büyüdü. 1955'te ticaret açığı DP'nin iktidara geldiği 1950 yılına göre sekiz kat artmıştı.
- ▶ Merkez bankasından ve dışarıdan alınan borçlar enflasyonu arttırdı.
- ▶ Sabit gelirlilerin yaşam kalitesi düştü.
- ▶ 1950'de %3 olan enflasyon 1958'de %20'ye çıktı.
- ▶ Türk parasının değeri düştü. 1954 yılında 1 dolar 2.80 TL iken 1958 yılında 10 TL oldu.

- ▶ Demiryolları yatırımı tamamen durduruldu, karayolları yapımına ağırlık verildi.
- ▶ Karayolları, her yeri birbirine bağlayan ağırlar oluştururken, özel mülkiyet taşımacılığı olan otobüs, kamyon, otomobil sayısında önemli artış oldu.
- ▶ Karayollarına ağırlık verilmesi, ülkenin dışa bağımlılığını arttırdı.
- ▶ Özel ve dış yatırım konusunda iktidar ümit ettiği rakamlara ulaşamadı, bu nedenle yatırımların büyük çoğunluğu devlet tarafından yapıldı.

- ▶ Demokratlar ekonomi konusunda aceleci, hızlı büyümeyi hedef alan bir yaklaşım sergilediler.
- ▶ Uzun vadeli iyileştirme ve kalkınma yerine kısa sürede hızlı büyüme tercih ettiler.
- ▶ Ekonomi alanında kararlar uzak görüşlülükten yoksun ve plansızdır ve siyasidir.
- ▶ DP dönemi enflasyon, borç, karaborsa ve dış açık ile kapatmıştır.
- ▶ Demokratlar tarım, karayolları ve sanayi alanında atılımlarıyla ekonomiye canlılık getirdiler.
- ▶ Tarımda modernleşme ile tarım sanayi altyapısının genişlediğini, karayolları ile yerleşim birimlerinin pazara bağlandığını ve dış dünyaya açıldığını ve dolayısıyla ekonomiye bir canlılık, devinim getirdiklerini söyleyebiliriz.

MERAKLISINA

- ▶ Mehmet Ali Brand'ın hazırladığı «Demirkırat» belgeseli
- ▶ Vedat Türkali, “Bir Gün Tek Başına”
- ▶ Fakir Baykurt, Tüm Romanları (köy gerçeğini yansıtır)
- ▶ Cem Eroğul, «Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi»

Yıl	Nüfus	Artış Hızı %0	Yoğunluk (km² / kişi)
1927	13 648 270	-	18
1935	16 158 018	21.1	21
1940	17 820 950	19.5	23
1945	18 790 174	10.5	24
1950	20 947 188	21.7	27
1955	24 064 763	27.7	31
1960	27 754 820	28.5	36
1965	31 391 421	24.6	41
1970	35 605 176	25.1	46
1975	40 347 719	25.0	52
1980	44 736 957	20.6	58
1985	50 664 458	24.8	65
1990	56 473 035	21.7	73
2000	67 803 927	18.2	88
2009	72 561 312	14.5	94